

(10) Erdély halála miatt nem készült el; „nélküle nem akarták és nem is tudták volna megvalósítani” – Pálmai Katalin szóbeli közlése.

(11) Erdély, 1995.

(12) „A piramist is így értelmezem, az is egy montázs: belemontírozni a valóságba a gondolkodást, illetve annak szerkezetét, hogy lássuk, tényleg van-e. Mert a primitív ember nem hitte el, hogy gondolkodás van. Úgy képzelte, hogy az valami hallucináció vagy betegség. Ám amikor látott egy maga által készített teljesen geometrikus és teljesen gondoltszerű óriást, ami akkora, mint egy hegy, akkor megnyugodott, hogy tényleg van gondolkodás a világon. De ezt ön-maga számára ilyen erővel kellett bizonyítania, mert abszolút nem volt nyilvánvaló.” (Erdély, 1998. 21.)

(13) „Az ember minden tevékenységét tervezési tevékenységgel párhuzamosan végzi. Megtervezi a nemlétezőt, s amikor az megvalósul, az előre nem látott vonásokból tanul. A mindennapi tevékenység annál sikeresebb, minél kevésbé »tanulmányos«, minél kisebb az előre nem látott momentumok aránya. A művészi és tudományos munka egyaránt annál sikeresebb, minél több előre nem látott lehetőséget tár fel. Ha a művész vagy tudós terve pontosan megvalósul, az teljes csődöt jelent. Ha egy kép nem több, mint amire a festő színleg vállalkozott, nem jön létre művészi alkotás. Ez a furcsaság abból adódik, hogy sem a művész, sem a tudós nem arra vállalkozik, amit célként maga elé tűz. Ismeretlen, ezért meghatározhatatlan dolog az, amit megcéloz, konkrét terve csak eszköz, felkínált megnyilvánulási terület az ismeretlennek. Alibi-programokat készít tehát a maga számára, mert ember-mivolta csak a tervekészítés és -végrehajtás folyamatán keresztül engedi közelebb az ismeretlenhez.” (Enyedi, 1983. 33.)

(14) „A műalkotás üzenete az az üresség, ami a sajátja. A befogadó ezt az ürességet fogadja el.” (Erdély, 1991. 128.)

(15) „A médium maga az üzenet” (Marshall McLuhan)
(16) A kommunikáció létünk bizonyítéka. „A kultúrának, sőt magának az életnek is a kommunikáció a lényege” (Franz Boas)

Irodalom

A senki földjén (a Beszélő melléklete Erdély Miklósról). *Beszélő*, 1991. október 26. [II/43].

Bardi Teri (1991): A senki földjén voltunk... (Beszélgetés Sugár Jánossal). In: *A senki földjén*, 8–10. Enyedi Ildikó (1983): Egy pedagógiai technika (Az 1977/78. évi Fantáziafejlesztő gyakorlatok módszerének elemzése). *Magyar Műhely*, (Párizs), 2. XXI/67. [Erdély Miklós-különszám] 27–34.

Erdély Miklós (1991): Marly tézisek. In: E. M.: *Művészeti írások* (Válogatott művészettelméleti tanulmányok I.). Képzőművészeti Kiadó, Budapest. 125–128. (Dosszié).

Erdély Miklós (1995): Mire jó, mire jó még. In: E. M. *A filmről*. (Válogatott írások II.). Balassi Kiadó – Budapest Art Expo Alapítvány – Intermedia, Budapest. 263–271., 272–298. (Tartóshullám)

Erdély Miklós (1998): *A montázs*. Balkon, Budapest. 10. l. n. [21].

Havas Fanny (1991): Egy valódi mester (Beszélgetés Maurer Dórával). In: *A senki földjén*. 3–7.

Kollár József (1999): Agyírás, elmeolvasás (Erdély Miklós retrospektív kiállítás). *Új Művészet*, (Budapest), 3, 4–7. 44–46.

Kornis Mihály (1986): „Mindenből Egy, Egyből minden” (Fragmentumok Erdély Miklósról). *Filmvilág*, 8. 28–32.

Szöke Annamária (1997): „Titok a jövő jelenléte” (Tudomány és művészet határain belül Erdély Miklós művészetében). Nappali Ház, Budapest. 1. 42–65.

Kabai Lóránt

Lélekgyógyítás zenével

Nagyszabású rendezvénysorozatot szervezett 2002 tavaszán a Magyar Zeneterápiás Egyesület, valamint a Magyar Zenei Tanács. Az első napon az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Karán, másnap a Zeneakadémián a „Hang és lélek” elnevezésű konferencián, majd a harmadik napon ismét a Főiskolán, a zeneterápiás kurzuson gyűltek össze a szakemberek.

A zeneterápiás kurzus előadója *Gabriela Wagner* zeneterapeuta (Argentína) volt. Diplomája megszerzése után *Rolando Benenson* mellett autista és pszichotikus gyermekek kezelésével foglalkozott, jelen-

leg serdülők és felnőttek klinikai gyógyításában is részt vesz. Mint a Salvador Egyetem Művészeti Karának professzora oktató munkája mellett tagja a Zeneterápiás Világszövetség vezetőségének (1993), elnöke az Etikai és Kutatási Bizottságnak. Az Argentin Zeneterápiás Egyesület alelnökéként (1986), később elnökeként (1993–98) világszerte számos publikációját ismerhette meg a szakma. Előadásai és írásai elsősorban a Benensoni Zeneterápiai Modell nemzetközi megismertetéséhez kapcsolódnak, a hang és az emberi komplexum kutatása révén.

A „Hang és lélek” elnevezésű konferencián elhangzott előadásában Gabriela Wagner

így jelölte meg a zeneterápia fogalmát és célját: „A Zeneterápiás Világszövetség Klinikai Gyakorlati Bizottságának 1996-os Világkongresszusán elfogadott meghatározás szerint a zeneterápia során a képzett zeneterapeuta tervezett, egyéni vagy csoportos folyamatban használja a zenét vagy a zenei elemeket (hang, ritmus, dallam, harmónia) annak érdekében, hogy megkönnyítse a kommunikációt, a kapcsolatokat, a tanulást, a mobilizációt, a kifejezést, a szerveződést és más fontos terápiás célok elérését, ilyen módon fizikai, érzelmi, mentális, szociális és kognitív hiányosságok áthidalását segítve elő. A zeneterápia célja: az egyén lehetőségeit feltérképezni és/vagy sérült funkcióit helyreállítani, hogy jobb inter- és intrapszichés és/vagy interperszonális integrációra, magasabb színvonalú életre legyen képes a prevenció, a gyógykezelés vagy a kezelés révén.”

A Magyar Zeneterápiás Egyesület kurzusán a résztvevők megtapasztalhatták mindezt a gyakorlatba átültetve. Az első napon az autizmus kezelésével kapcsolatos sajátélményű gyakorlatokon vettek

részt. Hangsúlyozva az „autista” és az „autisztikus” fogalmak szétválasztásának fontosságát, kiderült, hogy a zenei jellegű gyakorlatok során szerzett tapasztalatok sokkal pontosabbá tehetik a diagnózist. A hivatásos zenészekből, zenepedagógusokból és más szakos pedagógusokból, gyógypedagógiai főiskolás hallgatókból álló csoport tagjainak bőven kijutott az önismeret és a szakmai ismereteket egyaránt gazdagító, meghatározó, néha megdöbbentő erejű élményekből. Az előadó kiválóan beszél a nyelvet, lévén magyar származású. Videofilmeken mutatta be a nemzetközi – főleg tengerentúli – zeneterápiás kutatások élvonalbeli szakembereinek műhelypéldáit, kutatási eredményeit (Rolando O. Benenson, *Kenneth E. Bruscia*, *José*

Dmenech, *Luis Blasco*, *Francisco Vercher*, *Higino Lopez*, *Marie Priestley*, *David Aldridge*, *Juliette Alvin*, *Tony Wigram*).

Benenson a zeneterápiát olyan paramedikális beavatkozásként kezeli, amely lehetővé teszi a regresszív (visszaható) effektusok felidézését a hang, a zene és a testmozgás által. A megnyílt kommunikációs csatornák használata ezután lehetőséget biztosít az egyén tanításához és szociális megnyeréséhez. A tudományos megalapozottságú, szisztematikusan felépített előadás bemutatta az ISO-alapelvek működését is. A Benenson nevéhez fűződő koncepció, az ISO-rezonancia (identité sonore) olyan hangazonosságot jelent, amely összegzi a hang, a zaj, a zene külső és belső létének érzelmeket befolyásoló

Nagyszabású rendezvénysorozatot szervezett 2002. tavaszán a Magyar Zeneterápiás Egyesület, valamint a Magyar Zenei Tanács. Az első napon az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Karán, másnap a Zeneakadémián a 'Hang és lélek' elnevezésű konferencián, majd a harmadik napon ismét a Főiskolán, a zeneterápiás kurzuson gyűltek össze a szakemberek.

hatását, azt, ami akár egyéni, akár csoportos helyzetekben a személyes én jellemző, egyénítő fogalomhoz kapcsolódik egy adott kultúra összefüggéseinek tükrében. Megtudhatták a résztvevők, hogy a Kodály-modellt ma is oktatják Argentínában a Salvador Egyetem Zeneterápia szakának

különböző tantárgyaiban. A mester gondolatai ma is élnek, csupán átadásának módjai változnak az idővel.

A konferencia előadásai a zene és tudomány, valamint a zene és nevelés témaköréhez kapcsolódtak. A zene időtlen értéke és a társadalom kapcsolatában új utakat kereső előadók a tudomány legújabb eredményeivel kívánták megismertetni a konferencia résztvevőit. *Arany János* (Baár-Madas Református Gimnázium) zenetanár, iskolaigazgató a rendezvény tervének megszületését mutatta be a „Psalmus Humanum” elnevezésű zenepedagógiai bemutatósorozat eredményeinek felhasználásával. Ezt követte *Hámori József* agykutató felszólalása, aki a meglévő tudományos eredmények tükrében a 21. század

magyar oktatáspolitikájának megújulására hívta fel az érdeklődők figyelmét. Előadásának végén az USA „Reserve” Bank elnökének oktatással kapcsolatos gondolataiból idézett: „A modern gazdaság növekedése nagyon fontossá teszi az absztrakt gondolkodásra való képesség fejlesztését. Ehhez pedig elengedhetetlen – többek között – a zenei és művészeti nevelés fokozottabb részvétele (...)” (1) A muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökereiről tartott előadást *Bagdy Emőke*, pszichológus, pszichoterapeuta. A Károli Gáspár Református Egyetem professzorasszonya a magzati muzikalitás meghatározó szerepét, a mélymemória öntudatlan történéseit mutatta be. *Tényi Tamás* pszichiáter, pszichoterapeuta (Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Pszichiátriai Klinika) a nonverbális gyógymódok jelentőségét és hatásmechanizmusát ismertette a legújabb csecsemőkutatások tükrében. A konferencia első részét *Laczó Zoltán* zenepszichológus (Liszt Ferenc Zene-művészeti Egyetem) előadása zárta. A több évtizedes kutatói tevékenységéről közismert, nemzetközi hírvű zenepedagógus a ma és a holnap társadalmának zenepedagógiai aktualitásait összegezte felszólalásában. Ezek közül kiemelt szerepet kapott az az új zenepedagógiai szemlélet, amely a gyermek saját élményű önkifejezésének szorongásoktól mentes kreativitását biztosítja.

A konferencia második részét *Sáry László* zeneszerző lenyűgöző, közös énekléshez kapcsolódó kreatív gyakorlatai nyitották meg. Ezt követte a hamburgi származású *Rainer Knappek* zeneterapeuta tanulmányának ismertetése *Kollár János* klinikai szakpszichológus tolmácsolásában. „Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermekek általános és individuális fejlődésére” címmel. A szerző azonos című dolgozatának részlete *Hans Günther Bastian* berlini felmérése alapján készült, amely az emelt óraszámú aktív zenélés hatásait vizsgálta bizonyítható elméleti, gyakorlati és zeneterápiás következtetések összegzésének megfogalmazásával. *Gabriela Wagner* hazájának kutatási eredményeit mutatta be a zeneterápia és a sérült gyermekek

kapcsolatában. A modern zeneterápiái mozgalom, az 1950-es évek végétől Argentínában kidolgozott koncepció alapján nagyon rövid idő alatt bizonyítható eredményeket hozott létre. *Rolando Benenson* ISO-rezonancia koncepciójának köszönhetően elismert nemzetközi zeneterápiás modell született a mentális problémák megoldására. *Juhász Zoltán* dуда- és furulyaművész, villamosmérnök a népzene tanulásának hagyományos módjáról tartott előadást. Példákkal igazolta, hogy a népzene jellegzetes variáló előadásmódja az örökítő kultúra zenei üzeneteinek fennmaradását nem szünteti meg, az újrafogalmazás képes megőrizni az archaikus nyelvi kereteket. A funkcionalitáson alapuló ének-zeneoktatás kérdéseiről beszélt *Bubnó Tamás* zenetanár, egyházzenei szakember. Előadásában a magyar zeneoktatás helyzetének jövőjét mutatta be, amelyet a közösségi liturgikus éneklés hagyományainak, a schola cantorum létszámának alkalmazásának gyakorlatában lát megvalósulni. *Pászti Károly* zenetanár a tankönyvek és a zeneoktatás egyre heterogénebb helyzetével foglalkozott, amelynek megoldását időszerű szemléletváltásban és egy zenetanítási reformprogram kidolgozásában látja. A konferencia zárásaként *Földes Imre* zenetörténész gondolatait hallgatta az érdeklődő közönség a felsőfokú zenepedagógus-képzés új útjainak lehetőségeiről. Befejezésül *Csengery Adrienn*, a Magyar Zenei Tanács elnöke mondott köszönetet a konferencia előadóinak, valamint a „Hang és lélek” című tanulmánykötet minden szerzőjének magas színvonalú közléseiért.

A kiadvány szerzői között az előadókon kívül több neves szakember írásaival is találkozhat az érdeklődő olvasó. *Urbánné Varga Katalin*, a Magyar Zeneterápiás Egyesület elnöke, a Zeneterápiás Világszövetség vezetőségi tagja, „Rakják, rakosságák magas Gyívó várát...” címmel *Kodály Zoltán* örökérvényű zenepedagógiai gondolatainak segítségével bizonyítja a zenei aktivitás saját élményű tapasztalatának fontosságát, amelynek újraértelmezésével lehetőség nyílt a gyógypedagógia te-

rületén új szemléletű és tartalmú, elérhető célokat megvalósító zenei tárgyak kidolgozására és bevezetésére. A szemléletváltás és az ebből fakadó eredmények biztatóak. Ezt igazolják a „Psalmus Humanum; Válaszkeresés korunk kihívásaira Kodály eszméi alapján” című program munkacsoportjának bemutatói is. Ideális volna, ha a pedagógusképzés valamennyi szakembere fölfigyelne a tudományos kutatások általános érvényű felismeréseire, a művészi tevékenységek személyiségfejlesztő hatásainak egyetemes értékeire.

Barkóczy Ilona pszichológus (ELTE Bölcsészettudományi Kar Pszichológiai Intézet) tanulmánya a Kodály-féle énekzene tanítás széles körű pozitív hatásának vizsgálati eredményeit foglalja össze. Az 1978-ban készített intelligencia- és kreativitástesztekkel mért kecskeméti vizsgálat ma is egyedi érték, melynek tanulsága napjainkra sem vesztette el aktualitását: „az alacsony szociális környezetből való gyermekek a második évre túlszárnyalták kreativitáseredményeikkel nemcsak a saját iskolájukból való kontrollosztályét, hanem még a magasabb szociális környezetű iskola osztályáét is”. (2)

A kötetben olvashatjuk *Fekete Anna* „Mindenik embernek a lelkében dal van” című írását, amely az éneklésről, az énektanításról és a magyar néphagyományról közöl megkapó gondolatokat. A közismert szerző mint művész-tanár, pszichológus, zene- és mozgásterapeuta az archaikus gyökerek felbecsülhetetlen értékeiből merített. „Talán számunkra is egy új világ tárul fel, ha – a tanítással várva egy kicsit – előbb hallgatjuk, meghalljuk gyermekeink lelkét, érzelmeit, ...és ha engedjük, hogy ők is mindenekelőtt saját lelkük hangját hallják meg, ha énekelnek.” (3) Az ideális iskola képének megrajzolását vetíti elő *Orosz Lajos* gyógypedagógus és humán-szervező, aki „Művészeti nevelés, vagy a nevelés művészete” címmel olyan gondolatkeretet közöl, amely kreatív módon hozzásegíti az olvasót saját ideálményeinek megfogalmazásához: A marcali Hét színvirág iskola vezetője saját tapasztalatainak tükrében mutatja be az alkotásra, az

alkotásra nevelésre és az önkifejezésre épülő pedagógiai program eredményeit.

A közel kétszáz oldalas tanulmánykötet valamennyi publikációja korunk egyre sürgetőbb módszertani üzenetét hordozza. Többek között azt, hogy a zenével foglalkozó pedagógusjelöltek számára olyan előképzettséget nem igénylő kreatív, csoportos művészeti foglalkozásokat kell szervezni, amely javíthatja saját szellemi egészségüket, s amely alkalmasabbá teszi őket választott hivatásuk közösségvezető és -nevelő munkájára.

A konferencia megrendezését és a kötet megjelenését a Közoktatási Modernizációs Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, valamint a Music Hello Hangszeráruház és Zenei Információs Központ támogatta.

A három napos rendezvénysorozat utolsó napján a Gabriela Wagner vezetésével folytatódó egész napos program a pszichotikus problémákkal élők emocionálisan zavart viselkedésének, gondolatainak, érzelmeinek megváltoztatásához kapcsolódott. A sajátélményű zeneterápiás gyakorlatok a mentálisan sérültek tudattalan motívációinak és konfliktusának megértését szolgálták.

Minden zene – legyen az bármely „primitív” vagy „minimal” – megszületésével valamely életkérdésre ad feleletet érzékelhetően, közvetlenül. A zeneterápiás kutatási módszerek a hang-zene produkcióra és a közben megnyilvánult összes más jellegű reakció megfigyelésére, elemzésére épülnek. Hogyan lehet ezt a zeneterapeuta szempontjából leírni, milyen megállapításokra juthatunk? Hogyan építhető fel a ráhatás rendszere? Mik lehetnek a terápiás célok? Gabriela Wagner életszerű, élményszerű kurzusán úgy kaptak a résztvevők választ, hogy közben megismerhették a nagyszerű kutatót és gyakorlati embert is. Nem utolsósorban pedig az argentin szakmai team példaértékű munkáját.

Magyarországon az 1970-es évektől kezdeményezték a művészetterápiák alkalmazását. A különböző szakterületek

összefogásának hatására *Konta Ildikó* klinikai szakpszichológus és pszichoterapeuta elnökletével 1986-ben létre jött a Zene-terápiás Munkacsoport, amely napjainkra Magyar Zeneterápiás Egyesületté (Budapest) alakult *Urbánné Varga Katalin* vezetésével. Hazánk mentálhigiénés mutatóinak egyre riasztóbb adatai nyomán mind több pedagógus érdeklődik a pszicho-pedagógiai kutatások iránt. A Magyar Zeneterápiás Egyesület továbbra is várja az érdeklődő új tagok jelentkezését. A Magyar

Zenei Tanács tagszervezetének honlapja hamarosan letölthetővé válik, információ kérhető: urban@bghs.hu címen.

Jegyzet

- (1) *Hang és lélek*. (2002). Magyar Zenei Tanács. 42.
 (2) *Tamulás, kezdeményezés, alkotás*. (2001) ELTE, Eötvös Kiadó. 59.
 (3) *Hang és lélek*. 129.

Lindenbergerné Kardos Erzsébet – Szabó Julianna

Az információs és a tanuló társadalom

Korunk technikai fejlődése a távközlési és az informatikai rendszerek széles körű elterjedéséhez vezet. Ebben a globalizációs folyamatban átalakulnak az emberek, népek, kultúrák, gazdasági területek közötti viszonyok és tevékenységek. Új közösségi, társadalmi, gazdasági forma, az Információs Társadalom (IS) jön létre sajátos életérzővel, oktatási szükséglettel. Írásunk az információs és az edukációs társadalmak jellegzetességeiről, kapcsolatáról nyújt betekintést.

Altalában igaz az, hogy ha valamelyest követni akarjuk a technikai fejlődés menetét, akkor célszerű valamilyen modellben gondolkodni. Különösen, ha a fejlődésnek az utóbbi két évszázadban bekövetkező trendjét akarjuk megragadni. Az emberi tevékenység fizikai és szellemi alkotóelemeit, a működtetést (eszköz, technika) és a termelés hatékonyságát kell összevetni ebben a modellben. (1)

Árnyaltabb képet kapunk, ha az utóbbi néhány évtizedben történt változásokat a technikai fejlődés fő vonulataiban elemezzük. Nézetem szerint ez a fejlődés három területen mérhető le.

Az energia felhasználása. A villamos energia – benne a magenergia – tömegmértéű felhasználása, illetve elterjedése gyökeresen átalakította az ipart, a mezőgazdaságot, a közlekedést, a háztartást, nem utolsósorban az ember közvetlen lakóhelyi környezetét, életmódját. A villamos energia nagy távolságra való szállítását a transzformátor tette lehetővé, amelyet há-

rom magyar mérnök (*Bláthy Ottó, Déry Miksa, Zipernowszky Károly*) talált fel 1885-ben. Ebben az energetikai fejlődésben fejlesztette ki az ember a manipulátort, azt az eszközt, amely a modern termelési rendszerek átalakításának fontos feltétele, az ember kezét „helyettesíti”.

Az irányítástechnika. Ma már elválaszthatatlan az irányítástechnika vagy másképpen az automatika és az ember tevékenysége. A modern irányítástechnika nem a célban, hanem a felhasználható eszközök rugalmasságában különbözik a korábbi konstrukcióktól, illetve mechanizmusoktól. Egy mechanikus vezérlésű szövőszék átállítása (programozása) több napot is igénybe vett pár száz évvel ezelőtt. Ma a CNC vezérlésű gépnél mindössze néhány napig tart ez az átállítás. Új tudományos és alkalmazási terület is született a vezérlő elektronika és a beavatkozó mechanizmusok összefonódásából. Ez a mechatronika.

Az emberi kapcsolatokra, a társadalmi síkra is kitekintve elmondhatjuk, hogy az